

✠ Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, junij 1990
6. čisto · ISSN 0032-4132 · Lětnik 40

SERBSKÍ · CYRKWINSKÍ · DŽEŇ

44. serbski cyrkwinski džen 16. a 17. junija w Malešecach

Časy so měnjeja — cyrkej wostanje. Křesćanstwo wostanje, dokelž ma Knjeza, kotryž je žiwy wot wěčnosti do wěčnosti.

Druhdy chce so nam zdać, zo je naš čas chory — naš cyrkwinski džen chcemy tuž stajić pod Bože słowo: „Ja chcu jich kraj wuhojić“ (2. kniha chroniki 7,14). W do-
wěrje do toho słowa chcemy so zetkać, zo bychmy słowo Bože slyšeli, so k nje-
mu modlili a jeho chwalili, zo bychmy přibyli na spóznaću a na mjezsobnej zhromad-
nosći.

Sobota, 16. junija

- 14.00 hodž. zahajenje cyrkwinskeho dnja w Božim domje, postrowi nas wosadny farar Neumann
- 14.30 hodž. kofejowa přestawka
- 15.00 hodž. „Strowota za cyły kraj“
(naprašowany je prof. K. Thielmann, něhdyši minister strowotnistwa)

Njedzela, 17. junija

- 9.30 hodž. swjedzenske kemše z Božim wotkazanjom, předuje serbski superintendent Albert, zdobom kemše za dźeći
 - 11.30 hodž. wobjed we „Wódnym mužu“
připoldniša přestawka ze spěwanjom, postrowami, informacijemi a wě-
zo tež ze šalku kofeja
 - 15.00 hodž. „... svojich wótcow rěć a wěru“
Němsko-Serbske ludowe dźiwadlo předstaji teksty k stawiznam ewan-
gelskich Serbow, zestajane wot Trudle Malinkoweje
- wokoło 16.30 hodž.
zakónčenje Serbskeho cyrkwinskeho dnja
- Wšitcy Serbja su wutrobnje na cyrkwinski džen přeprošeni. Na zasowidženje
Jan Malink, předsyda

Bože słowo za nas

Kotra kaznja je ze wšěch přenja? Jě-
zus wotmołwi:

Přenja kaznja je: Słyš, Israelo, Knjez
naš Bóh je Knjez sam jenički. A lubuj
Knjeza swojeho Boha z cyleje swojeje
wutroby a z cyleje swojeje duše a z cy-
leje swojeje mysle a z cyleje swojeje
mocy! A druga je tuta: Lubuj swojeho
blišeho kaž sebje samoho! Žana druga
kaznja njeje wjetša hač tutej dwě.

Mark 12 29—31

Kotra kaznja je ze wšěch přenja?
We Wótčenašu Židow, w tak mjeno-

wanym Š'ma Jisarel, kóždy pobožny Žid
wšědnje na tute prašenje wotmołwi:

„Lubuj Knjeza, swojeho Boha, z cyle-
je swojeje wutroby a z cyleje swojeje
duše a z cyleje swojeje mysle a z cy-
leje swojeje mocy.“

A praktiska strona tutoho wuznaća
běchu w Jězusowym času wopory: pal-
ne a druhe wopory, abo zapalne a kraw-
ne wopory, kaž w starym ewangelskim
přeložku rěkaše, wopory w templu w Je-
rusalemje.

Ale hižo w Jězusowym času někotři
na tym dwěłowachu, zo su tajke wopory
woprawdže najwjetši wuraz lubosće
k Bohu.

Tohodla Jězus zwjazuje najwjetšu
kaznju w starym Wótčenašu pobožnych
Židow LUBUJ KNJEZA, SWOJEHO
BOHA, Z CYLEJE SWOJEJE WUTRO-
BY, Z CYLEJE SWOJEJE DUŠE A
CYLEJE SWOJEJE MYSLE A Z CY-
LEJE SWOJEJE MOCY: z druhej kaz-
nju, kotruž Židza ze Stareho zakonja
tež znajachu:

LUBUJ SWOJEHO BLIŠEHO KAŽ
SEBJE SAMOHO.

A z toho časa hodži so jenož w tu-
tym krutym zwisku wo najwjetšej kaz-
ni rěčeć: Lubosć k Bohu a lubosć k bli-
šemu.

Lěstotki su zašle.

Lěstotki je so to předoowało.

A přeco hišće dyrbymy so stajnje mjez
sobu na to dopomnić:

Žana druga kaznja njeje wjetša hač
tutej dwě.

Přeco hišće dožiwjamy, zo stajimy
přenju stronu tuteje dwójneje kaznje
na přenje městno. Změrujemy so z tym,
kak husto hišće kemši chodžimy, při-
runujemy-li to z druhimi atd.

Ale něšto je hinak hač w Jězusowym
času: Tehdom wšitcy do Boha wěrjachu.
Džensa to w našim kraju dawno hižo
njeje. Snadž je tohodla tuta dwójna
kaznja džensa hišće wažniša: Lubosć
k Bohu ma přeco něšto činić z lubosću
k blišemu. Runje dokelž w rukomaj ni-
mamy, hač do Boha wěrjamy abo nic.
Simone Weil je tohodla jónu prajiła:
„Hdyž jedyn myslj, zo Bóh njeeksistu-
je, ale jeho tohodla lubuje, potom spó-
znaje Božu eksistencu.“ A za druhich
zaso wobsteji pomoc najwjetšeje kaz-
nje w tym, štož steji na starej muri:
Hdžež je lubosć, tam je tež měr. Hdžež
je měr, tam je tež Bóh.

To je to tróšnje tuteje kaznje, zo wo-
na njeje jenož — abo docyła nic — ža-
danje, ale woprawdžita pomoc, prawje
žiwj być a při tym sej wěru darić dać.

J. Lazar

*

Interview z V. Kreřom

Wj běšće džesać lět superintendent
w Budyšinje, što woznamjenja za Was
tutón čas?

Džesać lět w Budyskej eforiji a tež
w Budyskej wosadze běchu za mnje a
za moju žonu drje dotal najrjeńše lěta
w mojim zastojnstwje. Za to sym Knje-
zej wšěch našich pućow jara džakow-
ny. Džělawosć superintendenta słyša
k drje najbóle zmyslaopnym a najwa-
žnišim nadawkam w našej cyrkwi. Dže-
łowj wobluk je přewidny. Zdobom sy
tež hišće wosadny farar. Wyše toho pak
dóstanješ zwisk z najwšelakorišimi im-
pulsami. Budyska eforija bě w tutych
džesać lětach jara mnohoworštowana.
W njej běchu jara wšelake formy po-
božnosće. Ju wuznamjenješe tež džělo
w Rakečanskej wosadze. A předewšěm
słyšeše do wobłuka eforije tež zhromad-

ne žiwjenje ze serbskimi wosadami. Mnohota a wšelakorosć tutych počahow su mje jara wužadali, ale tež wobohacili. W tutym serbskim časopisu směm tež sprawnje wuzběhnyć, zo sym za bratrowske a zrozumliwe zhromadne dželo serbskemu superintendentej Albertej wosebje džakowny. W cyklu sym swoju službu w džesać Budyskich lětach zrozumił jako službu na jednoće našeje cyrkwyje. Tuta služba zda so mi tohodla wažna, zo njebychmy nad mnohorakosću zabyli, zo přislušamy jednej cyrkwi.

Wy dželaće wot septembra 1989 na krajnocyrkwiskim zarjědźe w Drježdžanach. Kotre nadawki tam maće?

Nadawki wyšeho cyrkwiskeho radźičela z połnymi nadawkami wyšeho krajneho cyrkwiskeho radźičela su třidžělny. Najprjedy sym wobwodny decerent za Karl-Marx-Stadt, k čemuž slůša wosom eforijow w srjedźnosakskim rumje našeje krajneje cyrkwyje. Druhi wobłuk nadawkow wopřija resort młodźina a wuwučowanje. Za tym chowa

so cyrkwiske dželo z džěćimi a młodostnymi w předšulskej starobje, nabožina, paćerske hodžiny a mloda wosada. Wyše toho sym zamołwity za diakonowy dom w Moritzburgu, za Amalie-Sivekingoweje dom w Radebergu, za cyrkwinski seminar w Bad Laußick. K tomu slůša pak tež zamołwitosć za teologisko-katechetiske kublanje na našej cyrkwiskej hudźbnej šuli. Třeći mój wobłuk zamołwitosće su počahi mjez statom a cyrkwu na wobwodnej runinje.

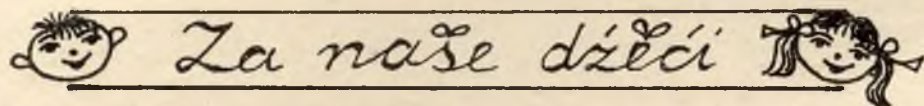
Kotre nadawki wobhladuće za wosebje wažne?

W zasadze su wšitke tute nadawki wažne, a jich je jara wjele, a wone su tež jara wšelakore. Zańdžene mjesacy su mje wosebje w třećim wobłuku wužadali, štož nastupa počahi mjez statom a cyrkwu. To wuda so ze situacije. Tak pak so nětko nimale wšitkim sobudželaćerjam cyrkwyje dže. Nadžijam so, zo přinđu bórže zaso časy, hdyž zwostanje tež za druge nadawki došć

časa. Sym wšak hakle na spočatku swojeje noweje dželaćowosće a dyrbbju so jara prócować, scyła do wšěch wobłukow prawy. wěcowny dohled dostać.

Što byšće chcył z džzensnišeho zhladowanja našim čitarjam rjec?

Přeju čitarjam Pomhaj Bóh a nam wšitkim, zo bychy so změny w našim kraju a w cyłej Europje měrnjiwe a konstruktiwnje wotměwali. Přeju sej wot křesćanow, zo bychmy so wědomje a horliwje na wšěch změnach wobdžělili. Tola přeju sej, zo bychmy to w hluboko zakorjenjenej wěrje činili. To rěka, zo bychmy so wo zrozumjenje mjez sobu a za sebje runje tak prócowali kaž wo sprawnje předželanje zańdženosće. A cyrkwiskim sobudželaćerjam přeju wosebje skromnu wědu wo tym, zo tež my wšě wěcy njerozumimy. A nam křesćanam přeju jasne dowiđenje, zo wěmy runje my ze swojich stawiznow wo tym, kajku winu móže někajka institucija na so wzać a kajku winu móžemy my čłowjekoj měč. Volker Krefš

Na Serbski cyrkwinski džeń

Što hišće wě, hdže bě loni Serbski cyrkwinski džeń? Nō, pomham wam: Wōn bě w Rakecach.

A što hišće wě, što je tam wšitko bylo? Ja hišće něšto wēm:

Najprjedy bě tam kusk wostudie seđenje w cyrkwi – kaž přeco. Ale potom běchu kemše za džěćí a rjane hry. A po wobjedze je sej kōždy mōhi brjuch natykać z tykancom a lodom. Hm, to bě dobre! W cyrkwi wisachu wjele rjaných pisanych wobrazow k wobhladowanju. A popođnju steješe tam jara zajimawe awto wot rozhlōsa z wulkimi aparatami nutřka a wjele kablemi.

Wēm samo hišće, zo bě w Rakecach wosebity hōsć, muž, kiž njebě z Budyšina, Bukec abo Hodžija přijěl, ale

z dalokeho kraja za morjom. Bě to John Noack z Awstralskeje. Jeho prapradžed bě před dołhim časom, před 150 lětami někak, z jedneje z našich wjeskow wupućował do Awstralskeje. Kak? Je běžal do města, wottam je z čahom do Hamburga jěl a wottam z lōdžu do Awstralskeje. John Noack wědžeše, zo bě jeho prapradžed Serb byl. A tak je wōn ekstra nas Serbow dla přijěl do Lužicy, je sej tu wšitko wobhladał a nas wopytal na našim cyrkwiskim dnju w Rakecach. Postrow, kiž móžeće pōdla čitać, je wōn tam za nas napisał.

Za něšto dnjow budže cyrkwinski džeń w Malešecach. Přijědžće. Budu tam zaso kemše za džěćí, hry, tykanc ... a zawěsće hišće dalje zajimawe wěcy kaž loni w Rakecach. T. M.

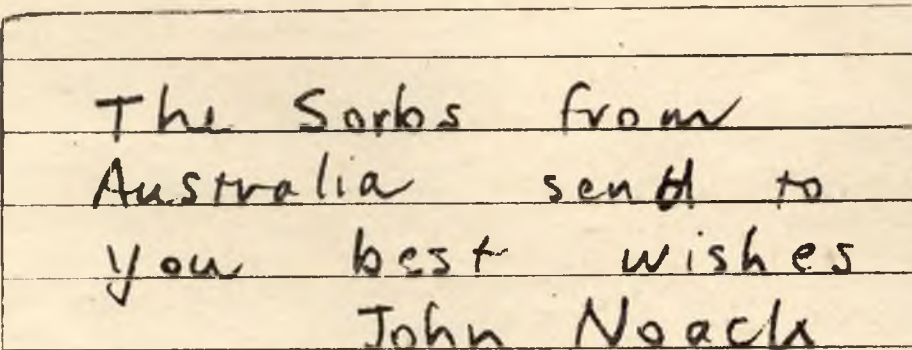
Serbske blido z H. Lubjenskim

Na dostojne wopominanje serbskeho wótčince a wuznamneho fararja Handrija Lubjenskeho zeńdžechu so zajimowani ewangelscy Serbja a někotři hosćo druhí džeń jutrow na Michalskej farje. W swojich powitanskich słowach wuzběhny sup. Albert, zo njespjelnjamy z tajkim spominanjom jeno čestnu winowatosć, ale zo mělo woporniwe skutkowanje našich hōdnych prjedownikow we nas skrućić mōc a wolu do dalšeho traća.

Na to čitaše sup. n. w. Wirt wurězki z 1847 wudateje knižki, kiž wobshahuje štyri předowanja Lubjenskeho, kiž buchu jako kwasny dar młodym serbskim mandželskim wēnowane. W nich jewi so Lubjenski jako mōcny předar Božeho słowa, kiž swojemu ludej, starym a młodym, njebojaznje do swēdomja rěći. Słowa to, kiž do džzensnišeho njejsu zastarjene a tež do přichoda swoju płaćiwosć wobchowaju. Zdobom pak so Lubjenski wopokaza jako mišter serbskeje rěče, kaž ju tež prosty lud zrozumi. Z tym mōhl nam tež džensa příklad býć. Wopokaza so při tym znowa, zo zeznajemy wótčince, kotrehož chcemy česćić, najlěpje, hdyž jeho swojske słowa k nam rěča! Wulka lubosć Lubjenskeho k swojemu ludej prudži tež z nastawka: „Přećelam serbskeje rěče a literatury“, kiž přečita br. Jurij Grofa.

Knj. Irena Šerakowa předstaji w swojim přednošku českeho wučenca a wótca slawistiki Jozefa Dobrowskeho a jeho słowjansku wzajemnosć, kiž haješe ze Lužiskimi Serbami a wosebje z Lubjenskim, z kotrymž so při wopyće Lužicy tež wosobinse zezna. W Praskim Serbskim seminarje wučese a spēchowaše serbskich studentow, skrućo jim ze swojskim příkladom słowjanske wēdomje.

Mjez tutymi přinoškami rozloží sup. Albert po wotstawkach žiwjenje a woporniwe skutkowanje Lubjenskeho, kiž je so před 200 lětami w Rachlowje pod Čornobohom narodžil. Hižo w młodych lětach zahori so za serbske pisowstwo, do kotrehož je jako diakon a pozdžiši farar Michalskeje cyrkwyje w Budyšinje horliwje přinošował. Wōn wuda znowa serbsku bibliju 1821 a 1823 a 1838 serbske spēwarske. Do toho je jako student w Lipsku hromadže z B.

„Serbja z Awstralskeje scělu wam najlěpše přeća. John Noack“

Swjećimy swjatki

Swjatki!

Zynći a brinći nalětni kraj.

Zbudža z mysłow kwět, sonow raj:

Swjatki!

Swjatki!

Stwórba a duša nam zawyska.

Ze slōnčnitym pjerom juž zapisa:

Swjatki!

Swjatki!

Roni a soni nam přiroda.

Wyska a chwali juž wutroba:

Swjatki!

Swjatki!

Zynći a brinći domowny kraj.

Wubudža z mysłow kwět, sonow raj:

Swjatki!

Pawoł Krječmar

A. Klinom wobnowił Łužiskoserbske předarke towarstwo, kiž so pod jeho nawodom wuznamnje rozšěri. Při tym wěnowaše wosebitu kedźbnosć serbskim studentam z wuwučowanjom w maćernej rěči. Wuske zwiski wudźeržowaše ze wšěmi wuznamnymi čěskimi wučencami tehdyšeho časa, spěchujo z tym wosebje slowjansku wzajemnosć. K dopisanju serbskeje rěčnicy a słownika pak njeđońdže. Jeho rukopisaj pak běštej jako knize w žurli wupołożenej. Jako duchowny wulkeje wosady, do kotrejež slušese nimo města 32 wjes-

kow, měješe wšak tež wobšěrne zastojnske winowatosće. Jako tajki je so tež wo to postarał, zo jeho paćerski hólce Handrij Zejler na gymnazij přińdže. Ani pońnje 50 lět stary zemrě 1840 w Budyšinje.

Tak směmy za to měć, zo je z lubosće k swojim Serbam přez měru dźěłał a njehladajo strowoty swoje čelne a duchowne mocy přezahe přetrjebał. Ze swojim horliwym skutkowanjom njech wostawa nam stajnje z příkladom.

A. Grofa

Někotre dopomnjeća

napisał Gerhard Wirth w léce 1990

Nowe započatki po druhej swětowej wójnje

Silwester 1946 pušćichu Američenjo mojeho přecěla a mje z wójnškeho zajeca w Francoskej. Na smjerć zymnym dopołdnju 1. januara 1946 wjezechu nas někak 100 muži na wočinjenym nakładnym awće přez — kaž so nam zdaše — dočista wupalene město Münster/Westfalen. Přenje dny swojeje krasneje swobody smědzachmoja pola čety mojeho přecěla wužiwać. Chodźić směć, hdžež chceš. Nichtó nad tobu njeustražuje. Kajke to zbóžne žiwjenje!

Po dwěmaj njeđzelomaj chcych domoj. Hižom léto dolho njeběch nič wjace wot doma zhońi. Su hišće žiwi? Kak jara je Łužica zapuscena? Slyšeli běchmy, zo běchu poslednje njeđzele wójnje w Hornjej Łužicy dosć jara srowe. Mój přecel, z kotrymž běch so w zajecu zeznał, mje nutrnje prošeše: „Wostań jow! Měniš, zo bolšewisća fararjow trjebaju?“ Ja pak so na puć podach, najprjedy do Marienthala pola Helmstedta, tam do lěhwa za čekancow ze sowjetskeho pasma. Nichtó njerozumješe, zo chcu ja k Rusam. Na štyri njeđzele so tam komdžach. Wokoło 15. februara so w čmowej nocy po powodzenych lukach přez „čornu mjezu“ bludžach. 18. 2. 1946 — runje 400 lět po Lutherowej smjerći — zastupich do ródneho domu swojeje žony w Trělanach. Někto bě wójna nimo, kotraž bě so za

mnje 25. 8. 1939 započala. Zaso doma! Mojej synaj — šěsć a pjeć lět staraj — mje njeznajestaj.

Na ruskej komandanturje dyrbjach so přizjewić. Čehodla žane prawe dokumenty nimam, chychu wědžeć. Z wulkej prócu spytach jim rozestajeć w serbsko-ruskej rěči, zo sym Serb a do Łužicy slušam. „Warum du nicht Beograd?“

Zaso dyrbjach do lěhwa dla kwaranteny do Narća pola Wojerec. Njebyli mi tehdyši landrat dr. Jan Cyž ruske wopismo sobu dał, zo sym Łužiski Serb a zo mje jako fararja nuznje tu trjebaja, mje bychu nhydnom jako wójnškeho jateho do Sibirskeje dowjezli.

Po štyrjoch njeđzelach smědzach so druhi króc dom wrócić. Tón raz hišće zbožowniši. Mój bratr Pawoł je w dalokoj Ruskej w léce 1946 zahynyl. Tale běda bě mi zalutowana. Njezaslužena hnada!

Bórže mje cyrkej za komisariskeho 2. fararja při Michalskej wosadze w Budyšinje přistaji, dokelž bě farar tutoho města, Hinc Šořta, pozdžiši farar w Rakcach, hišće we wónjskim zajecu w Francoskej.

Kónc měra 1947 zemrě Njeswaćidlski farar, tehdyši serbski wyši farar Jan Kapler. Mi džensa hišće we wušomaj klinčich, kak mi na přichodnym konwencie Mjerwa-Bukečanski rjekny: „Wirtho, nět dyrbiš ty do Njeswaćidla.“ Ja na njeho poskach a so do Njeswaćidla zamołwich. Přeni džen jutrow 1947 mějach tam swoje přédowa-

nje na pruwu, zo by so cyrkwinske přédstejerstwo rozsudzić móhlo, hač chce mje za fararja měć. Sobotu wječor džež na pózdnych směrkach do wsy. Nadobo mi něchtó z pjekar-Bartkec chěže karan wody — jutrowneje wody — mjezwóci kidny. Ja so njehóřšach. To bě mi lube serbske powitanje.

Na přédowanju běch někak spomnił, zo je Němska w lětach 1933–1945 smjerć wjele milionow njewinowatych čłowjekow zawinowala. Po lětach so mi luby wosadny wuzna, zo je sebi po mojim přédowanju sam při sebi slubił: „Z tajkim Nje-Němcom nochcu ženje nič činić měć.“ A mój smój so pozdžišo rady mětoj.

Njeđzełu, 6. julija 1947, mje serbski wyši farar Mjerwa-Bukečanski a superintendent Busch-Budyski jako fararja Njeswaćidlskeje wosady zapokazaštaj. Rady spominam na tutu swjedžensku Božu službu wosrjedz parka před starym hrodom. Boži dom bu w poslednich dnjach hrozneje wójnje dočista zničeny kaž tež cyrkweje w Kotecach, w Klětnom, w Rychwałdze, w Dołhej Boršci (Fürstgen), we Wojerecach, we Wjerbnje, w Ralbicach a w Róžeńce. Mjenje abo bóle wobškodžene běchu Bože domy we Łupoji, w Minakale, w Hrodzišcu, w Klukšu, Michalska cyrkej w Budyšinje a Pětrowska w Budyšinje. Tři króc bě fronta přez Njeswaćidlo přešla. Nic jenož cyrkej bě zničena, ale tež fara, šula a wjele chěžow a statokow.

Swjedžensku hosćinu bě wosada w Gneufec korčmje pola dwórnišća wuhotowala. Cyrkwinsey přédstejerjo (10 Serbow a 2 Němcaj) běchu za nju nahromadźili pjeriznu, jekka, mloko, butru, muku, cokor, bėrny, wjele škleńcow zawarjeneho sadu a tak dale. Tuž mějachmy w chuduškim času bohate blido. Kajke to woporniwe, zwjeselace, strošne powitanje za mnje!

Hišće za blidom so mje blidarski mišter August Schubert (Serb) woprašo, hač chcu wupaleny Boži dom zaso natwarić. Ja jemu wotmołwich, zo to njemóžu, zo tež za 10 kemšerjow žanu wulku cyrkej njetrjebam. Liěba kemšerjow bě za čas wójnje zrudnje woteběrała. Přichodnje dale.

Njeswaćidlska cyrkej 1947

Přispomnjenčko

Cyrkej džensa w politiskich prašenjach sobu rěči. Někotři pak so prašeja: Je to prawje tak? Njeje nadawk cyrkweje připowědanie Božeho słowa? Nima cyrkej k wěrje do Boha wolać? Njedawno čitach k tomu někotre mysle, kotrež su mi wažne. Chcu je tu ze swojimi słowami podać.

Hłowny nadawk cyrkweje je připowědanie Božeho słowa. To njemóže ničtó druhi za cyrkej činić. Ale Bože słowo nas tež namołwja k zamołwitemu skutkowanju za druhich. „Ty dyrbiš swjeho blišeho lubować kaž samoho sebje.“ Tute słowo je nam wšitkim w tutym zwisku znate. Naša zamołwitosć pak so njewobmjzjuje jenož na jednotliwych, ale woprija tež towaršnosć a je z tym politiska. Tak móže so samo prajić, zo cyrkej potom najbóle politisce jedna, hdyž k wěrje do Božeho słowa wola.

Što wy, lubi čitarjo, k tomu prajiće?

S. Albert

Jurij Brósk

1833–1915

Hdyž přińdžeš do Čětowa — takle 6 km k ranju wot Wósporka, nadeńdžeš tam na kěrchowje njenadžicy rowny kamjeń ze serbskim bibliiskim słowom:

Chrystus je moje žiwjenje a smjerć je moje dobyće.

Pochowany je tam swěrný serbski ewangelski farar Jurij Brósk-Křišowski. Wón narodži so 1833 w Małešecach a zemrě 1915, potajkim před 75 lětami, w Zhorjelcu. 41 lět dołho (1861–1902) bě z fararjom Křišowsko-Čětowskeje wosady.

Čětow rěkaše 1936–1948 Margarethen-dorf. Po wójnje žadaše sebi wobydlerstwo zaso stare mjeno Tetta. Tež Křišow, něm. Krischa, běchu w léce 1936 přemjenowali do Buchholz. W léce 1948 so Křišowskich prašachu, hač chcedža při němskim mjenje wostać, a woni sebi to wuraznje přejachu. Kak by njeboh Brósk Čětowskich chwalił a na Křišowskich zrudny był!

Jurij Brósk bě horliwy Serb. Čas žiwjenja je w Křišowje serbski přédował a hač do 22. 7. 1900 tež w Čětowje. W léće 1880 bě w Křišowje mjez 418 wobydlerjemi 231 Serbow a w Čětowje mjez 244 wobydlerjemi 55 Serbow. Brósk je pilnje do Pomhaja Bóh a do Misionerskeho posola dopisował a knižku z pobožnymi basnjemi „Čiche chwile při Božej studničce“ wudał. W léće 1866 je w zwisku z 150lětnym jubilejom Sorabije – Lužiskeho přédarskeho towarstwa – w Lipsku serbski přédował. Nimo swojeho duchownskeho skutkowańja bě wón we Wósporskej wokolinje znaty jako wustojny homeopat, kotryž

je z přirodnymi lékarstwami mnohim chorým pomhał kaž pozdžišo naš luby přeni serbski superintendent Mjerwa.

Wosebje chcu hišće wuzběhnyć jeho wosadnu chroniku, do kotrejež však móžach hač dotal jenož skrótka pohladnyć, a so při tym dohladach, zo bě so duchowny Fliček z Pólskeje, česki konwertit (z katolskeje wěry k ewangeliskej přestupjeny), do Křišowa za fararja zamołwił. Patron wosady, Křišowski ryčerkubler, bě za njeho, ale wosadni jeho njewolachu, dokelž dosć serbski njemóžeše. W Bróskowej chronice je cyle wěće wjele zajimaweho za nas Serbow. Gerhard Wirth

nječłowjeskeho podawka, njepokaza mać Hilžbjeta ani kuska stracha. Rozžohnowaše so jenož ze znamjenjom križa a wospjetowaše wótre: „Wodaj jim, Knježe Božo, přetož njewědža, što činja.“

Jedyn z wokolnych burow, kiž bě připadnje w bliskosci, běše swědk tutoho žalostneho podawka. Wón rozprawješe pozdžišo, zo je hišće dołho stonanje a modlitwy wot spody zemje słyša.

Za štworć léta zwučahachu wopory z podkopka a pochowachu je we wjesnej cyrkwi. Dwě léće pozdžišo přiwjezechu čěto mačerje Hilžbjety do Pekina a wottam do Jerusalema, do ruskeje cyrkwe Marje Madleny.

Po zajeću a zamordowanju wyški přesta Klóšter smilnosće džělać, hačrunjež podpěrowaše jón Nadježda Krupskaja sydom lét hišće. Spočatk 1. 1926 poslaču knježny do Srjednjeje Azije, a w twarjenjach zasydlihu so wšelake institucije. Pokrowsku cyrkej, kiž běchu tam hišće natwarili, přeměnihu na klub, a něšto pozdžišo steješe na městnje wołtarja postawa „Wóta ludow“.

(po pólskej předloze)

✱

Wulka knježna

„Kak husto smy jenož za sebje žiwi, zo stanjemy so počasu krótkowidni a chodžimy nimo njezboža druhich bjez přemyslenja. Njerozumimy, zo woznamjenja z někim njezbožo džělic, pomjeńšić rozměr njezboža, a džělic wjeselo, činić je hišće wjetše. Wotewrmy naše duše, njech pohladnje do nich slóncosmilnosće.“

Tute slówa wupraji wulka knježna Hilžbjeta Fjodorowna Romanowa, załožerka slawného klóštra smilnosće w Moskwje. Žiwjenje wobchadžeše z njej surowje. Wšitko pokazowaše na to, zo zhubi so dopomnjeće na mać Hilžbjetu napřečo, ale časy so změnichu, a někole nabywa jeje wosoba nowy wuznam. Ruska prawoslawna cyrkej přihoťuje jeje swjatoprajenje.

Wona pochadžeše z němskeje zemjanskeje swójby a hižo z džěcatstwa sem bě zwučena na skromne žiwjenje, štož bě w tutych kruhach njewšědne. Dale nawuknyštej wona a sotra Aleksandra, pozdžišo ruska carowna, džělać a so starać wo chorych a bédnych.

Wona wuda so na člona ruskeje carskeje swójby, wulkeho knjeza Sergeja Romanowa, a přestupi do prawoslawneje cyrkwe. Hižo w Petersburgu a pozdžišo tež w Moskwje, hdžež bě jeje muž generalny gubernator, založi wšelake dobročelske organizacije. W času rusko-japanskeje wojny zasadžowaše so za ranjenych a swójby padnjenych wajakow.

W 1. 1905 bu jeje muž w Krjemlu morjeny. Jeho tragiska smjerć přeměni dospołnje jeje žiwjenje: Wona wobzamkny, so jenož hišće pomoc potřebnym wěnować.

Prěnja kročel na tym puću běše jeje wopyt w jastwje pola mordarja jeje muža. Ze slówami wodawanja k njemu přinđže a dołho so z nim rozmólwješe. Potom prošeše cara wo pušćenje jateho. Wšitcy přijimowachu to šokowani, ale wulka knježna Hilžbjeta bě wo prawosć swojeho skutka přeswědčena.

Dalša kročel wostróžbi hišće bóle zemjanske kruhi: Hilžbjeta rozpušći cyły swój palast a rozžohnowa so napřečo z „wulkim swětom“. Swoje wobswydstwo rozdželi na tři džěle, z kotrychž jedyn wotkaza statej, druhu namřwecam po mužu a třěci přewostaji za dobročelske zaměry. Za sebje sej nič njewobchowa. Z předanju swych drohocinkow položi zakład za Zjednoćenstwo skutkowneje smilnosće.

Na Wulkej Ordynce w Moskwje kupi Hilžbjeta mjeńšu ležownosć ze štyrjomi domami a zahrodu. W chěžach zaměsći so chorownja z domjacej kapal-

ku, ambulatorij, haptyka, přebywanišćo za holcy, biblioteka, jědzernja, cele za klósterske knježny a rumnosće za hospodarske potrjeby.

W meji 1910 založi so tu Klóšter križowych sotrow pod škitom Marje a Marty. Nawjednica tutoho klóštra, w kotrymž bě spočatnje 17 knježnow, bu mać Hilžbjeta, wulka knježna. Mała chorownja bě bórže znata jako příkladne lékowanišćo, přetož džělaču tu woporniwyje najlěpsi lékarjo Moskwje. Husto přepokazachu sem najčešo chorych. W ambulatoriju džělaše 34 lékarjow, kiž lékowachu chorych darmotnje. Chudži njetrjebachu tež za lékarstwa nič plaćić. Syroty kublaču so wosebje na medicinskim polu. Jědzernja wudawaše wšědnje na 300 wobjedow chudym, a kóždu njeđzelu wuwučowachu so fabrikowe džělaćerki w najwšelakorišich předmjetach.

Mać Hilžbjeta džělaše bjez wodychnjenja, hustodosć spaše jenož tři hodžiny na drjewjanym ložu bjez matracy, jědžeše jenož sad a zeleninu a piješe mlóko. Wšitke najčeše nadawki přijimowaše, staraše so wo mrějacych a pomhaše při najčešich operacijach.

Wosrjědž 1. 1914 bě w klóštrje hižo 97 knježnow, a myslachu na to, zwonka Moskwje wotnošku wotewrěć. Tola wojna wubuchny a džěl knježnow woteńdže do lacaretow. Tež w Moskwje lékowachu ranjenych a wyše toho njeprěstachu so wo chudych starać.

Rewolucija 1917 přinješe žalostny nje-měr. W měsće cychnowachu z jastwow pušćení jeći. Hilžbjeta zakaza knježnam, klóšter wopušćić. Němski poslanec prócowaše so dwójce, ju k wopušćenju kraja pohnuć, ale wona jeho ani njeprija jako zastupjerja njepřecelskeho kraja. Daše jemu jenož prajić: „Nikomu njejsym nič zleho činiła. Tuž so staň Boža wola.“

Spočatk 1. 1918 hromadžachu so nad klóštrom Marje a Marty čorne mróče. Najprjedy zajachu někotrych chorych w chorowni, potom so wozjewi, zo dyrbja syroty so do Domow za džěci přesydlit a w haprleji zajachu třěci džěn jutrow mać Hilžbjetu a wotwjezechu ju jako příslušnicu carskeje swójby do Urala, hdžež běchu hižo dalši tuteje swójby. Wšitkich, kotřiž nošachu mjeno Romanow, wokořawaše zahuba.

Dwaj dnjej po zatřělenju cara a jeho najbližich wubudžihu w nocy wot 4. do 5. julija 1918 (po našej protyce 17. a 18. julija) jatych a dowjezechu jich na burskich wozach někotre kilometry wot městačka Alapajewska na ležownosć starych podkopkow železneje rudy. Před smjerću bijachu wšitkich surowje a čisnychu jich potom žiwych do hlubokeho podkopka. Kaž powědachu swědkojo

✱

✱

Korla Wirth w léće 1959

Lětsa mamy „jubilej“: Před 30 lěta mi začahny „socialistiske nalěčo“ do našeho kraja. Mjenje abo bóle nuzowani ratarjo do prodrustwow zastupichu. Na tutón wažny podawak, kotryž zrazom tež naše serbske wsy přeměni, njesměli zabyć, wosebje nětko nic, hdyž směmy přěni króć wo tym rěčeć, zo je radikalne postupowanje tež wjele čłowjeskeho horra zawinowalo.

Bur z Cokowa, Korla Wirth (1901 do 1981), je tři léta do swojeje smjerće swoje dopomnjenki na „socialistiske nalěčo“ na pask rěčať. Džakujemy so sup. n. w. Wirthej a swójby Chěžnikow w Cokowe za přewostajenje tutoho jonkróčneho materiala.

Mnozy z našich čitarjow su abo běchu ratarjo. Napišće tež Wy nam swoje dopomnjenki na započatki prodrustwa.

Korla Wirth Kak je přišlo, zo sym ja do kolchozy zastupił – do LPG

Hdyž je w léće 1924 w Ruskej pjeć milionow ruskich burow z hlódom zahinylo, je so prajilo: To so njemóže stać w srjedźnej Europje. To je w Ruskej było. A my smy to zabyli. Ja sym potom był w léće 1930 w Pólskej a sym měł pólskich towaršow, kotřiž su na mjezy k Ruskej bydlili. Woni su mi powědali, kak žalostne tele kolchozy su, kak hubjenje so tam ludžom džě. „Haj, to je tam a nic při nas!“

Za čas wojny běchu pola nas 400 Rusow jako jeći a su štyri njeđzele w

bróžni leželi. Woni su nam prajili, zo njesměny sej rusku wobsadku přeć. To by za nas zahuba była. A wono je so stało.

Po wójnje smy so nadźijeli, zo to njebudže pola nas možno. Woni tola knježe dwory rozpušćeja a činja mjeńše statoki. My smy byli wjeseli. Ale ja zhonich za nic dołhi čas, zo maja twarscy mištrojo prikaz, bróžnje jenož z hlíny twarić, zo móža so zaso wottorhać, hdyž budže to nuzne. My so počachmy bojeć.

Po wójnje bě čas za nas burow žalostnje čežki. My mějachmy naše dyrbizny. Hdyž je kubło wjetše było, běše jara čežko, tele dyrbizny dopjelnic. Ale my smy so prócowali a činili, zo njebychu nam móhli wumjetować, zo nje dawamy swoje dyrbizny. Tak smy so prócowali hač do léta 1960. W léće 1959 započa so prodrustwo po cylej NDR. My pak sej prajachmy, to njebudže pola nas možno. Woni nas njemóža z namocu nuzować. Ulbricht je nam tola slubił, zo so njebudže žane prodrustwo z namocu twarić. Tak smy byli stroštni, při nas to njebudže. Ale přińdže léto 1960. W januaru so započa a rěkaše, zo dyrbi w aprylu być wšitko přeć wzate, wšitko dyrbi być prodrustwowe. A to běše tak, zo su započeli w fabrikach skupiny hromadzić, kiž změja potom nadawk na wsy hić a tam propagandu čerić, zo bychu burja dobrowólnje podpísali. My sej prajachmy: dobrowólnje nic!

Ale započa so z 1. februarom. Do wsy přińdžechu přeni tajcy agitatorojo. Najprjedy chodžachu pomalku po wjesce, wopytachu toho, wopytachu tamneho. Ničo dale njepowědachu. Ale burja počachu wšitcy być nerwozni. Něšto to je, štož so jow stanje. Za dvě njedželi přińdžechu tam pječo a chodžachu dwór wot dwora kóždy dzeń, ničo dale njepowědachu, so sydnychu a sedžachu a počachu powědać, kak woni džělaju a kajcy woni su a nam so tola tak hubjenje dže. My tomu ničo njewěrjachmy a njedachmy jim nutř, ale woni namocowachu so, a kóždy dzeń přińdžechu nowi. 1. měrc přińdže. Přeni 300 ludži přińdžechu do našeje wjeski. Mějachu kapału sobu. Te kapały hrajachu zapadóněmske šlagry tak wótrě, zo su to w susodnych wsach syšeli. Tak su dvě njedželi činili dzeń wote dnja. Potom su chodžili dwór wot dwora a prajili:

„Hdyž wy njejsće za socialistiske džěło, sće wy za Adenauera, da sće wy za wójnu a to wy tola njechaće.“ My smy jim dali zaso přeć hić a njejsmy so bojeć. Tak je šło dvě njedželi dzeń wote dnja.

Moja žona je runje tehdom była w Stützerbachu na lěkowanju. Tak běch ja sam ze swojej džowku, a ta měješe małe džěćo, čěšeše džěćo. Wona plačeše wot ranja hač do wječora. A naraz woni hišće hórje činjachu, přińdžechu do našeho dwora a prajachu:

„7. apryla dyrbi jow być kónc. Wšitko dyrbi być hotowe.“

6. apryla přińdže ke mni jedna žona a praješe:

„Wěsće wy, knjez Zoba, direktor Serbskeje wyšeje šule, je do Budyšina telefonował, zo by so Cokow podał, hdyž njeby tu Wirth byl.“ Tak mi ta žona praješe.

Rano ja stanych. Přińdže jedyn muž z motorskim kołom a so wupokaza jako policaj a praješe, zo mam być rano w 9 hodž. w Budyšinje na krajnej radže.

Ja tam přińdžech, a tam bě žalostnje wjele ludži — wokoło 10 serbskich burow. Dwaj abo tři policisća a tak a tak wjele Rusow chodžachu přečo won a nutř. Jedyn po druhim wordowaše wolany ke krajnemu radže a tam wordowaše tak dołho wobdžěłany, doniž njebě podpisał. Policaj chodžeše stajnje won a nutř. To běchu tak zrychtowali, zo bychmy prawje mućni byli. A nětk přińdžech ja. Knjez dr. Gürtler, krajny rada, praješe:

„Wirtho, mój budžemaj samaj. Wy sće tola rozumny čłowjek. Wy budžeće podpisać.“

Ja prajach: „Ně. Ja njepodpisam.“

A won praješe: „Wěsće wy što, cyły Cokow je podpisał. Wy sće tón jenički, kiž njepodpisa.“

Ja prajach: „To njeje wěčno.“

Wón praješe: „Ju, ja sym nětkle do stał powěsć z Cokowa, zo su podpísali. Derje, hdyž wy njechaće, jědzće domoj.“

Ja přińdu domoj, a tuž mi přińdžechu napřečo:

„Da sy ty tola podpisał.“

Ja prajach: „Ně, ja njejsym podpisał.“

„Woni su nam tola telefonowali, zo sy podpisał.“

Ja prajach: „Ně, to njeje wěčno.“

Derje! Zaso přińdže naš wjesnjano sta a praješe:

„Knjez Wirtho, wy dyrbiće wječor přińć. Wy sće skazany na gmejnski zarjad.“

A moja džowka praješe: „Nano, podpisać, zo bychmy kónc měli.“

Ja přińdžech na gmejnski zarjad. Tam stějachu na 30 džělačerjow, či prajachu:

„Tole je tón čłowjek. Tón chce wójnu. Tón chce wójnu.“

To tola njeběše wěčno. Tuž ja prajach:

„Je to nuzowane, zo ja podpísam?“

Wón praješe: „Ně, to njeje nuzowane.“

„Da ja njepodpisam.“

Woni zaso na mnje kričachu, a ja wědzach, zo je moja džowka prajila: „Podpisać.“

A ja prajach: „Wěsće wy što, ja podpísam, ale nic dobrowólnje...“

Tuž tón wjesnjano praješe: „Wy nětkle budžeće podpisać.“ Ja widžach swoju džowku, kak wona čerpi, zo bych podpisał.

Woni prajachu: „Hladajće, nětkle woni dobrowólnje podpisa.“

Moja žona přińdže domoj ze Stützerbacha. Ja jej prajach, što bě so stało. Wona praješe: „Nó haj, Korla, to ničo njepomha. To ham tak je.“

Wona je so stała z knihiwjednicu, dokelž njeby čelne džěla činić móhla. Za por njedžel wona praješe:

„Korla, my mamy tola statut, tam je wupowědženje dobrowólne. Chcemy wupowědźić. Zastupjenje je dobrowólne, a jedyn móže tež wustupić, hdyž chce.“

A my smy wustupili. A tón samsny dzeń a samsnu hodžinu přinjese nam jedyn druhi bur ze wsy tež tole wupowědženje, bjez toho zo smój něšto jedyn wo druhim wědžaloj. A džěše tři měsacy, zo sym zaso samostatny bur byl. A naraz nawalachu so zaso tamni ludžo na nas. To běše tak wulki nawal, zo njemóžachmy so wjace wobarać. A přińdže Krolikowski, jedyn ža-

lostnje wulki SED-jak, rěčnik, tón nas skaza připódnju na zarjad. Tam won zaso hrožeše a powědaše a praješe:

„Je tónle Wirth z Njeswaćidla, tón farar, někajki waš priwuzny? Tón je prajil, zo njeje we wójnje tak wjele sylzow běžalo kaž džensa.“

Ja prajach: „Haj, to won je. Wón je mój bratr.“

„Aha, toho budžemy sebi druhi raz wzać. Toho džensa wostajimy.“ A nas pušći a praješe, zo budže wječor zhromadźizna w Husce, a ja mam tam přińć.

Ja prajach: „To ja hišće njewěm.“ Ja džěch domoj a prajach swojej žonje: „Ja pojedu do Njeswaćidla k swojemu bratřej, zo won wě, što je Krolikowski jow prajil.“ Ja sym tam pobyl a jědzech domoj. Před wjesku stěješe kóždy 100 m jedyn policist. Ja njewědžach, što so stanje. Tuž přińdže mój susod:

„Ty, ja njejsym směł won. Woni nikomu won njedadža. Woni so boja, zo ty čeknješ.“

Ja prajach: „Ja sym tola runje dom přišoł.“

A won praješe: „To běše hamende wopak.“

Ja běch doma. My wječerjachmy, a přińdže policija, štyrjo mužojo, a prajachu: „My was holujemy na zhromadźiznu.“

Ja prajach: „Ja njepřińdu.“

Woni prajachu: „Wy njepřińdžeće? My mamy jowle prikaz, zo was sobu wzamy.“

Ja prajach: „Da ja pojedu z našim awtom.“

„Ně, wy pojedžeće z našim awtom.“

Ja prajach: „Ně.“

Tuž smy potom jěli — dwaj přědku, dwaj zady, a mój ze šwigersynom smój móhloj srjedža ze svojim awtom jěć. Smy přišli do Huski. Tam běchu na 500 ludži hromadže zwoženi z Drježdžan a wšitkich kónčin. Či dyrbjachu poskać. Tam běchu tež Serbja, jedyn Beno Cyž. Tam sym ja dyrbjal swoje stejišćo rjec, zo so Lužica wot Němskeje wotdžěli, zo sym chcył za cokor Lužicu předać na Čěsku a tajke blady.

A woni su prajili: „Tónle čłowjek je byl pola banditengenerala Titowa.“ To je tón naš Serb prajil. „A pola verbrechera Masaryka a Beneša.“ Tajke wěcy su woni prajili a so nadžijachu, zo budže so rjec: „Tónle čłowjek sliša do jatby.“ To pak so njeje stało, dokelž mějachu ludžo sympatiju za mnje. W nocy w 12 hodž. buchu wšitcy won posłani hač na 50. Či tam wostachu — funkcionarojo — a su so zesydali mjez namaj a tamnymi burami a su nam do wucha kričeli: „Wy chceće wójnu! Wy chceće wójnu!“ Dvě hodžiny dołho su nam to do wuši rječili, zo smy skóněnje prajili: „My wjace dale njemóžemy.“ Nas su domoj posłali a na druhi dzeń přińdže... My smy dochtera holwali. Moja žona mjenješe, zo sym byl woprawdže duchachory.

Dochter pak praješe: „Ně, woni dyrbi won. To so da, hdyž won přińdže na powětr. Hdyž budže won sam, to pón-dže.“

Hdyž běch potom wušoł, přińdže policija z Budyšina a so za mnu prašeše.

Moja žona praješe: „Mój muž je jěł won. Woni su po trejdu jěli tam a tam.“

Mój pak smój druhi puć dom jěloj. Policija přińdže wróco:

„Waš muž tam njeje. Wy sće nas nalžała. Hdyž nam prawdu njeprajće, my was sobu wzamy.“

„Wón je tola tam jěl.“

„Da nam dajće jeho wupokaz.“

A woni su z wupokazom wotjěli. Ja sym so potom kóžde štyri dny dyrbjal na policiji přizjewić.

A tak su mje woni zaso nućili, zo sym dyrbjal wupowědjenje wróco wzac.

26. 11. 1987

(Z rekorderoweho paska do pisma ze stajal Gerhard Wirth.)

✱

Farar Abraham Frencl zemrěl před 250 lětami

8 lět po 30lětnej wójnje narodži so Abraham Frencl w Kózlom (Kosel) pola Niskeje, hdžež bě jeho nan Michał Frencl 11 lět za fararja, prjedy hač do Budestec přeńdže. Jeho džéd Michał Frencl bě sudnik, šosar a mały ratar w Běčicach w Hodzijskej wosadže. Jeho wulki džéd Jakub Frencl bě rodzeny Němc ze sewjernih Čech. Jako zahrodnik w Nadžanecach w Hodzijskej wosadže nawukny mjez Serbami serbsku rěč. Tež wowka Abrahama Frencela bě Němka z Póckowow a je w Běčicach serbsku rěč nawuknyła. Tuž bě potom Frencelec swójba serbska. Jeho mać Hana Marja rodž. Donatec z Lupoje bě z domu Serbowka. Wona njebě hišće 14 lět stara, hdyž so farar Michał Frencl z Kózlóho z njej wozeni. Abraham bě jeju 2. džéco. Docyła narodži so jimaj 6 synow a 6 dźowkow.

Abraham Frencl chodžeše w Budestecach do šule. Tam bě jeho nan wot 1662 do 1706 z fararjom. W Budyšinje

✱

Džělowe zeńdženje narodneho komiteja Lutherskeho swětowego zwjazka NDR wot 2. do 6. haprleje 1990 w Güstrowje

Narodny komitej bě studiju wudžělaj pod temu „Zamołwiće hospodarić“. Zo bychy tutu temu za přichod našeho kraja – NDR – rozpominali, zeńdžechu so w Güstrowskim Domje cyrkwje 20 zastupjerjow z Mecklenburgskeje, Durinskeje, Sakskeje a Berlina. Běchu to ludžo z hospodarstwa ze wšelakorymi powołanjemi a teologojow kaž tež fachowcy Lutherskeho swětowego zwjazka, kiž po cyłym swěće pomoc organizuja. Nawak cyrkwjow dyrbi tež w přichodže być zhromadne džéto ze statom kaž tež kritiske zhladowanje na stat a na hospodarstwo.

- Cyrkwje dyrbjeli mjezynarodne politiske instrumenty podpěrać, kotřež w zajimje wšěch wothłosuja a nawjeduja hospodarstwo, wobswět a stwórbu.
- Cyrkwje dyrbjeli so přeco za woprawdžitymi potřebami čłowjekow prašeć.
- Cyrkwje dyrbjeli so přeco bóle přeciwo tomu wobarać, zo podleža

chodžeše na gymnazij a we Wittenbergu studowaše teologiju. Po studijach bě 2 lěće za domjaceho wučerja w domje Caspara Christoha von Nostitz w Lichanju pola Klukša. Swoje přenje duchownske zastojnstwo měješe w Husce. Njedzelu Kantate 1685 nastupi swoje džéto a hižom lěto pozdžišo na nedzeli Kantate měješe swoje wotsalne předowanje, dokelž bě abatisa klóstra Marina hwězda jeho za fararja do Šunowa (Schönau auf dem Eigen) powolała. 54 lět je tam skutkował.

Abrahama Frencelowa přenja žona wumrě po porodže 12. džěsca. Z druhej žonu měješe 7 džěci. Z tutech 19 džěci wumrě 5 w zažnej mlódosći. Jeho synojo skoro wšitcy studowachu a mějachu pozdžišo wažne zastojnstwa.

Abraham Frencl je při wšěch duchownskich nadawkach wjele wědomostnje džělaj a so zaběraše wosebje ze serbskej tematiku. 23 rukopisow (folianty) a 14 čišćanych nastawkow – wjele we lačonskej rěči – a někotre basnje w němskej, lačonskej a serbskej rěči mamy wot njeho.

Štóž chce nadrobnišo něšto wo tym zhonić, njech čita knihu Praského profesora Petra, kotraž je loni w Ludowym nakładnistwje Domowina wušła. W swojej knize De originibus linguae Sorabicae (Wo pochadže serbskeje rěče) pisa Abraham Frencl sam wo sebi: Wot mlódych lět buch wukubłany mjez Serbami a na jich rěče zwučený, k tomu přistupi swěrne a stajne kublanje staršich ... tohodla w lubosći k serbskej rěči ženje hač dotal zadwělowal njejsym, ale džen a bóle so za jeje rjanosć zahorjam. Wěrnosć praju, to, štož rěču abo pisam z pjerom, su serbske słowa, kotřež mi přichadžeja nimale stajnje do mysłow a ducha a nimale stajnje wustupuja při myslenju.

Gerhard Wirth

Načahuj so tak jara kaž chceš, měsačk njedosahnješ.

(Rys. Madlena Prachonská)

Kěrluš

*Hdže je Jězus, moja radosć, přećel lubowany mój?
Hdže joh namkam, moja žadosć,
ach, hdže džerži nutřchod swój?*

*Duša moja zrudnje plaka
hrěchow čězkih, bluda dla,
na Jězusa stysknje čaka,
hdže mój luby přebywa?*

*Kak so we mni zrudnosć hori,
hdže sy zašol Jězu mi?
Njeměr wutrobu mi mori,
hdyž ja njejsym př tebi.*

*Hdy bych tawzynt křidłow dóstał,
pytać chcyl če bjez kónca.
Njebych prjedy w měri wostał,
hač bych namkal Zbóžnika.*

*Jězus hoji bolosć tyšnu,
smjerće hrěcha lékař je,
kotryž pali dušu hrěšnu,
z hubjenstwa ju wumóže.*

J. Bl. (Zernička 18-19)

✱

Drježdžany

W 2. swětowej wójnje zniči so jedna z najznačišich Drježdžanskich cyrkwjow, ewangelska cyrkwe našeje knjeje. Tutón wuznamny twar ma so w přichodnych lětach po starym přikładze znowa natwarić, za což wobroci so Drježdžanska byrgarska iniciatiwa z próstwom wo darjenje pjenjez na zjawnosć. Rěčnicy tuteje iniciatiwy, kotrejž přisłužeja mjez druhim architektka, hladarjo pomnikow, kulturni historikarjo, teologoj a wumělcy, zwuraznichu před nowinarjemi, zo měl so znowanatwar bjez načasnych kompromisow přewjesć. Jako kóšty za tute předewzaće mjenoawaše so ličba 160 milionow hriwnow, kotruž cyrkwinsky fachowcy za přenisku maja. Na tutón plan byrgarskeje iniciatiwy je sakska krajna cyrkwe jako wobsydnicca tuteje cyrkwje bjez wulkeje zahoritósće reagowała. Za twarske prašenja zamołwity referent w krajnej cyrkwi, Ulrich Böhme, mjenoawaše ewangelskemu nowinarstwu napřečo znowanatwar tuteje cyrkwje w džensnišim času njezamołwity. Jako wopodstatnjenje pokaza na jednej stronje na hoberske personelne a financielne srědky, kiž su wjele nuzniše za druge twarnišća Łobjoweho města, na druhej stronje by zhubila cyrkwe našeje knje-

čłojske hódnoty ekonomiji a derjeměću.

- Cyrkwje dyrbjeli nad tym stražować, zo wobkedžbuje wěcna kompetenca w hospodarstwje powšitkowne dobro.
- Cyrkwje dyrbjeli nad tym stražować, zo njepondže při noworjadowanju hospodarstwa na škodu słabych.

To běchu někotre dypki při přemyslowanju jako jara znaty wuslědk.

Jónu popołdnju běštaj zastupnikaj wulkeho Güstrowskeho zawoda mjez nami. Wonaj starosćestaj so, kak pónđe w zawodze dale a kak móhli wočakowanej konkurenciji so přeciwić. Wupraji so strachowanje, zo budžeja dyrbjec w blišim času přistajenych z džěta pušćić. Produktiwita džělačerjow je drje w poslednich mjesacach wo 20% postupiła, tola za wudžělki njeje wotbytk.

W dalšej rozmołwje přemyslowachmy, kak móhli jako cyrkwe dać nadžiju a moralisku pomoc tym, kiž su njewinowaci krótsi abo dlěši čas bjez džěla. Njeběchu to lochke prašenja, wo kotrychž rěčachmy. Chutnosć a nadžija běštej blisko při sebi. Nadžija pak bě sylniša jako wupuć wot nas njezawinowaneje krizy.

Kurt Latka

✱

nje přez pyšny znowanatwar swoju symbolisku móc.

Rozpadanka njedopomina jenož na zničenje města přez čežke jendželsko-ameriske nalěty 13. februara 1945, ale tež na měrowy angažement předewšëm młodych ludźi, kotřiž hromadžachu so wot spočatka wosomdžesatych lět kóždolětnje ze swěćacymi swěćkami při ruinje a wot kotrychž wuchadžachu za nětko wotměte towaršnostnopolitiske změny w NDR bytostne impulsy.

Za zadžělaneho sakskeho krajneho biskopa Johanna Hempela wozjewi wyši krajnocyrkwinski rada Folkert Ihmels, zo by blyšćata znowanatwarjena cyrkej našeje knjenje ze sebjezrozumjenjom jeho cyrkwe jenož čežko

předstajomna była. Cyrkej je w zańdženych štyrjoch lětdžesatkach wjace hač polojuce swojich stawow zhubila. Přiwšëm liči won ze swójskej dynamiku tuteje iniciatiwy, při kotrejž pak dyrbjeli za dalšimi alternatiwami pytač. Rozsudzić měla nic naposledk sakska krajna synoda.

Drježdžansku cyrkej našeje knjenje, kiž sluša k najwuznamnišim kupolowym twaram na swěće, natwarichu w swojej barokowej podobje na fundamentach cyrkwe z 10. lěstotka spočatk 18. lěstotka po planach slawného Drježdžanskeho twarskeho mištra Georga Bähra. Ze swojej markantnej kupolu slušeše wona dlěje hač 200 lět k poznawanskim znamjenjam Łobjoweje stolicy. (ena)

*

*

Kapala
w Zaréču

(foto: Maćij)

Čitarjo pisaja

Drohi braće w Chrystusu!

Z wulkim wjeselom sym do rukow wzał Waš časopis ewangelskich Serbow, Pomhaj Bóh, kiž dóstawam wot oktobra 1989. Z njeho zhonju wjace wo žiwjenju ewangelskich Serbow w NDR. Hižo prjedy sym z wulkim zajimom sledował powěsće wo žiwjenju Serbow w Němskej, ale nětko mam za to jara dobru skladnosć.

Zo bych so Wam předstajil – sym ewangelski farar (knjez wužiwa so pola nas jenož za romsko-katolskich fararjow) a to w słowjenskej cyrkwi w Južnosłowjanskej. Mam wosadu a wyše toho rediguju naš cyrkwinski časopis Evangelický hlásnik. Naša cyrkej je mała, ma jenož 26 wosadow a někak 50 000 stawow. Naši prjedownicy su před 200 do 250 lěta ze Słowakskeje přišli, hdyž běše to wšitko jedne wulke kralestwo – Rakuska. Rěčimy samsnu rěč kaž Słowakoj w ČSFR, a tež naši studenca studuja teologiju w Bratislavje.

Z wjeselom bychmy w našim časopisu wozjewili nastawk wo Serbach. Byšće jón móhl Wy abo něchtó druhu napisać serbsce abo němsee.

Džakujemy so Wam za připóstanje časopisa a přejemy Wam wjele wuspěcha w džele – Wam wosobinsce a swójbje – a wosadam přejemy wjele Bóžeho žohnowanja.

Ondrej Peťkovský ze swójbu
Aradač, Južnosłowjanska

Nowy pomjenowany biskop wuskorži so Janej XXIII., zo njepopřeje jemu nowe brémjo spar. „Ach“, rjekny Jan sobuželne, „mi džěše so w přních tydzenjach mojeho pontifikata runje tak, ale potom so mi jónu džiješe wo jandželu pěstónju, kak mi praji: Giovanni, njewzmi to tak chutnje! A z toho časa zaso spju.“

Jan XXIII.

Naše nowiny a časopisy před 100 lěta

Z Rakec. Cyły swět štrajkuje. Kak móhłe tohodla stare a młode robočanki wuwostać? Do našich bě njedawno dundyr zajěl. Wone so zmužichu džělać přestać, wot knjeza mzdy žadajo. Wšě na njeho čěhnichu a sebi woprawdže 10 pjenježkow dženskeje mzdy wjace wudobychu, tak zo změja nětko 60 město 50 pjenježkow na džen.

Z hór. Tu a tam wyšnosć za morjene zmijicy myto plaći. Najlěpje tohole jědojtoha hada, kotrehož pola nas mamy, ze šmutajcu wot lěsneho worješka moriš, abo z křudom, kajkež jězdni maju. Zmijicu wšak móžeš tež z kóždym druhim kijom zarazyć; ale tajka šmutajca so k tomu wosebje derje hodži. dokelž so, hdyž z njej prasnješ, nic jeno z kónčkom, ale ze swojej cyłej dołhosću zemje dōtknje; duž maš skerje wěstosć, zo njemisnješ, ale zmijicu woprawdže zarazyš.

Serbske Nowiny,
26. haprleje 1890

Z Rakec. Wóndaša powěsć z Rakec wo strajku robočankow redakciji pólana, je trochu přehnata a dospołnje wěrnosći njewotpowěda. Džělawe žony (nic robočanki), kotrež hač dotal wšědnje jenož 45 np. mzdy dóstawachu, njejsu strajkowali, ale su so na knjeza barona z próstwu wobročili, zo by jim mzdou powyšil. Z tym su docpili, zo so jim nětko na džen 50 np. plaći, a to wěsće přewjele njeje na džesać hodzin wšědneho džěla w nětčišim drohim času. 60 np. kaž Serbske Nowiny pisachu, džělawe žony hakle dóstanu, hdyž so synowe žně započnu. Wyšu mzdou dyrbja sebi wone w počě swojeho wobliča zaslužić.

Serbske Nowiny,
10. meje 1890

Z hole. W poslednim čisle Serbskich Nowin dopis z Wysokeje čitajo sym ze zrudobu zhonil, zo su tam a sem w Sakskej serbske šule, w kotrychž so serbske džěci z pomocu swojeje serbskeje maćernej rěče njerozwučuja. Z tym so krajny šulski zakon přestupuje, kiž sebi žada, zo dyrbja so w tych wosadach, w kotrychž cyrkwi so serbski předuje, nabožina za serbske džěci tež serbski wučić. Zo Wysočanski wučer, kiž je Němc, serbski njewuknje, zo móhl žadanja zakonja dopjelnić, dyrbi so wobžarować; nadžějmy so, zo jeho šulska wyšnosć na jeho přislušnosć dopomni. Tak dołho pak, hač so w tej abo drugej serbskej šuli serbske wučenje hišće njenapravi, dyrbja swědomnja dla starši sami wučić swoje džěci serbski čitać a je serbske modlitwy, hawpštuki a špruchi nawučić. To njeje tak čežko, kaž so na přeni wokomik býć zda. Starši trjebaju jenož k tomu dobru a krutu wolu měć. Poslušajće, kak sym ja swoje džěci w serbskim čitanju rozwučował. Sym jim najprjedy krótke nastawki ze Serbskich Nowin a z Pósla čitać dał. Zwoprědka drje so džěci wotwłakowachu, tola serbske pismiki trochu spóznawši, so jim serbske čitanje bórže zalubi ... W Serbskich Nowinach a w Póslu dyrbjało stajnje z tučnymi pismikami wóčišćane býć: **Serbsey starši, wučće swoje džěci serbski čitać.** Měnju, zo by tajke napominanje po-

darmo njebyło. Hdyž nam wyšnosť nje-pomha abo pomhać njemóže, dyrbymy sebi sami pomhać, potom budže nam tež Bóh luby Knjz pomhać.

Serbski nan, kotremuž časne a wěčne zbože swojich džěci na wutrobje leži.

Serbske Nowiny,
28. junija 1890

Gerat Lazar: Stawizny kubłanskich dnjow

10. kubłanski dzeń 1. haprleje 1963

Kruteje zymy dla njemóžachmy tutón kubłanski na zwučene wašnje w februaru dzeržec, ale dyrbjachmy jón wotstorčić na jutrownik. Tema bė: „Wěra přińdže přez přédowanje.“ Farar Albert-Malešanski nam w swojim jasnym a přeswědčacym přédowanju pokaza, kak je wosrjědź wšitkich přeměnjenjow zašlych lětdžesatkow a lětstotkow Bože słowo přeco to samsne wostało. Přeni přednošk měješe superintendent Graefa-Wojerowski wo temje: „Přédowanje džensa a něhdy pola nas a druhich.“ Wón wuwjedže, zo je přédowanje wukładowanje Božeho słowa za naš čas. A serbski superintendent Wirth-Njeswačidlski rěčeše w druhim přednošku wo přédowanju w našich wosadach džensa. Wón praješe, zo maja předarjo w našim času – hinak hač naši prjedownicy – ze swojim přédowanjom wulku nuzu a wjele prócy, štož pak njesměmy jenož jako negatiwne znamjo wobhladować. Dla zapozdženého termina njebě lěta tak wjele wopyta, ale běchmy tola nahladna ličba so zešli.

11. kubłanski dzeń 2. měrca 1964

Tón raz běchmy w tak wulkej ličbje zhromadzeni kaž hišće ženje dotal. Žurła na Hornčerskej hasy běše poľna wje-soľych, lubyh wobličow. My stejachmy pod hesłom 8. kazni: „Ty njesměš wopaki swědčić přećiwu swojemu blišemu!“ Farar Albert-Hrodzišćanski přédowaše na kemšach wo Nabotowej winicy, hdžež so tola jedna wo tajke wopačne swědčenje a jeho zle scěwki. W přenim přednošku wuwjedže farar Lazar-Bukečanski, zo je přisłodjenje hrěch přećiwu Bohu a blišemu. A serbski superintendent Wirth-Njeswačidlski nas kručě napominaše „Dzi a njehrěš dale přećiwu 8. kazni!“ Tež tudy so jedna wo padustwo. Čłowjek kradnje druhemu přez přisłodjenje a strašne kriw-djenje jeho česć, jeho dobre mjeno a dowěru, kotruž druzy do njeho maja. Serbski superintendent rozprawješe tež wo serbskim cyrkwinskim žiwjenju a wo narodnym prócowanju serbskeje superintendentury a serbskich fararjow. W tym zwisku přečita list, kotryž je posłał na hłowny sekretariat Domo-winy.

Šulski kěrluš

*Ja drje sym štomik mlody
w Božej zahrodzi,
ja bych pak přinjest plody
kaž plodne štomiki.*

*Tuž prošu, Božo, tebje,
wuč twoju wolu mje,
zly swět mje hewak zjebje
a k hrěcham zawjedže.*

*Daj tež, zo wolu twoju
bych rady dokonjal
a zo so činić boju,
štož ty sy zakazal.*

*Da, hač sym runje mlody
a chodžu do šule,
ja njesu dobre plody
tej bohabojošće.*

Handrij Zejler

POWĚŚĆE

Poršicy. Njedželu, 22. haprleje, roz-zohnowa wulka wosada na swjedžen-skich Božich službach fararja Poetscha na wotpočink. Wón služeše wot l. 1955, potajkim 35 lět, našimaj wosadomaj Poršicy a Budyšink. Knjeni Poetscho-wa je nimale runje telko lět službu na byrglach wukonjala a tydžensce wjace hač sto džěcom nabožinu podawała. Za tute swěrne džěło dżakowašaj so jimaj zastupowacy superintendent farar Less-mann a cyrkwinske předsterjerstwo. Duchowni susodnych wosadow běchu přitomni. W narěčach so zwurazni, zo móže farar jako syjer Božeho słowa poselstwo Jězusa Chrystusa jenož wo nadziji připowědać. Wón njemóže swoju službu wotličić kaž tón, kiž rolu wob-džěluje. Wobaj staj swoje džěło w čez-kim času dokonjaľaj a druhdy jenož z horstku wopytarjemi kemše swjećiloj. Tež za naležnosće poměrnje tójšto Ser-bow a z tym zwjazanymi Božimi služ-bami w našej lubowanej mačersččinje bė w poslednich lětach dzeń a wjace zro-zumjenja. Naš časopis Pomhaj Bóh staj swěru rozdawaľaj. Tež za to jimaj za-plać Bóh. Přejemy Poetschec mandžel-skimaj zasluženy wotpočink na farje w Budyšinku. K. L.

Estniske. Ew.-luth. cyrkej w Estniskej ma tuchwilu 200 000 dušow w 150 wosa-dach. Zo wona dale rosće, pokazuje so tež w tym, zo buchu loni 13 000 krčeni. Loni je so tež Boža služba za džěci zno-wa zawjedla. Wot měrca tutoho lěta wu-chadza zaso jedyn cyrkwinski časopis, kotryž so wokomiknje každy drugi ty-dzeń w 20 000 eksemplarach čišći. Wot-myslene je, zo wuchadza nowy časopis tydžensce w 40 000 eksemplarach. Nowy časopis njepodleži žanej statnej censu-rje.

Tansanija

Twarski inženjer Stefan Schäfer z Radebeula pola Drježdžan je nadawk Lutherskeje swětoweje služby přewzał, nawjedowac natwar sydlišća za čekancow z Močambiqua w juhu Tansanije. Na dvě léce je tute džěło najprjedy wu-jednane. 1. februara wotpućowwa Schä-fer ze swojej žonu a džowku z NDR do Addis Abeby, zo by so wottam do Tan-sanije podaľ. 28. januara je domjaca wosada, Radebeulska wosada měroweje cyrkwy, Schäferec swójbu rozžohno-wała. Wosada přewozmje tež móžnu wi-nowatosć za tutu službu. Sydlišćo za čekancow w tansanskim Likuyu, kotre-hož twar někole Stefan Schäfer dohla-duje, je projekt Tanganyika Christian Refugee Service. Wo njón prócuja so zhromadnje wotdžěl swětoweje služby Lutherskeho swětowego zwjazka, wy-soki komisar UNO za čekanstwo a knje-žerstwo Tansanije. Z tutym zhromad-nym programom chcedza tutomu wu-chodoafriskemu krajaj pomhać, wulke syľy čekancow zasydlic a zastarać. (ena)

Brasilska: Tutón wulki kraj w južnej Americe ma wulke problemy. Inflacija postupuje wo 1 000^{0/0}. Mnozy přez kraj čahajo džělo pytaja abo zasydla so na kromach wulkih městow, kaž w měsće Sao Paulo, kiž ma tuchwilu hižo 16,6 mio wobydlerjow. Ale tež tam lu-džo džělo njenamakaja, tak zo 8^{0/0} lud-nosće (to je 12 mio) w najbědniejszych po-měrach žiworjeja, 30 mio džěci (to je 18^{0/0} cyleje ludnosće) su wulkeje nuzy dla wot staršich wopušćeni a maja so sami starać. Lutherska cyrkej w Bra-silskej widzi tu wulki nadawk, byrnjež ma jenož 850 000 sobustawow w 1500 wosadach, 450 duchownych a wjele so-budžělačerjow so prócuja wosebje wo misionstwo a kublanje. Za to wudžer-žuje cyrkej někotre šule.

Přeprošujemy

3. 6. – 1. dzeń swjatkow

11.25 hodž. delnjoserbska nutrnosć w rozhlěsu

13.30 hodž. kemše z Božim wotkaza-njom w Budestecach (Ailbert)

4. 6. – 2. dzeń swjatkow

8.30 hodž. kemše w Njeswačidle (Ma-link)

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Mi-chalskej (Albert). W samsnym času Boža služba za džěci

10. 6. – Swjata Trojica

8.30 hodž. kemše w Barće (Malink)

8.30 hodž. kemše w Minakale (Feustel)

10.00 hodž. kemše z Božim wotkaza-njom w Hodžiju (G. Lazar)

10.00 hodž. kemše w Rakecach (Feustel)

17. 6. – 1. njedžela po Swjatej Trojicy

SERBSKI CYRKWINSKI DŽENŲ W MALEŠECACH

24. 6. – 2. njedžela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše w Hrodzišću (Ma-link)

14.00 hodž. wosadne popoľdnjo w Slepom (J. Lazar/Albert)

1. 7. – 3. njedžela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Mi-chalskej (Albert). W samsnym času Boža služba za džěci

13.30 hodž. kemše w Budestecach (Al-bert)

14.00 hodž. kemše we Wojerecach w Janskej cyrkwi (J. Lazar)

Pomhaj Bóh, časopis ewangelskich Serbow. Rjaduje Konwent serbskich ewangelskich du-chownych. – Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin, Sukelnska 27. Redaktor a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, Bu-dyšin, 8600, tel. 4 22 01. – Lic. č. 417 Nowinar-skeho zarjada pola předsydy Ministerskeje rady NDR. – Čišč: Nowa Doba, čišćernja Do-mowiny w Budyšinje (III-4-9-492/90) – Wu-chadza jónkróc za měsíc. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen. Sp. Bautzen 4962-30-110. – Index-Nummer 32921